

WILG & MAND

1983-3

WILG & MAND

Bulletin van de Stichting Wilg & Mand, gevestigd te IJsselstein

Doelstelling van de stichting: stimuleren van de belangstelling voor de mandenmakerij en de griendcultuur; organisatie van cursussen mandenvlechten; verzamelen van historische gegevens en materialen enz.

Bestuur:

Ch.W. Vink te IJsselstein, voorzitter
C. Tutein Nolthenius te Oisterwijk, secretaris
P. van den Dool te Boskoop
A.D. van 't Hoog te Veessen (gem. Heerde)
J. Ooms te Nootdorp
G.M. Pot - van Regteren Altena te Schoorl
H.P. Verboord te Vlijmen

Donateurs van de stichting ontvangen het bulletin gratis.

Minimum donatie f 15,- per jaar.

Redactie:

A. van 't Hoog (Veessen)
J. Ooms (Nootdorp)
G.M. Pot - van Regteren Altena (Schoorl)
C. Tutein Nolthenius (Oisterwijk)

Bijdragen voor het bulletin kunnen gezonden worden aan het onderstaande adres, met vriendelijk verzoek het papier eenzijdig te gebruiken, liefst getypt en anders duidelijk geschreven.

Redactiesecretariaat, administratie en advertenties:

Nassaulaan 14, 5062 JN Oisterwijk, tel. 04242-82238

Bankrekening, t.n.v. de stichting Wilg & Mand, nr. 41 89 09 083

Amrobank te Vlijmen

Postgironr.: 26 95 726

Inhoud van dit nummer

Blz.

29. Van het bestuur

31. Omscholingsproject Beek en Donk (C.T.N.)

32. De "Tuindag" (C.T.N.)

35. Uit de taal van het mandenmakersbedrijf (J.O.)

37. Een Hongaarse mand

38. De grootste mand ter wereld?

39. Het aardappelmandje

40. Bibliotheek

O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O

V A N   H E T   B E S T U U R

Open dag zaterdag 8 oktober 1983

Bij deze nog een herinnering aan de opendag in Schijndel (zie eerder toegezonden brief) die om 10.15 uur zal beginnen. Ruim 50 aanmeldingen zijn er op dit moment reeds binnen. Breng zelfgevlochten mandwerk van uzelf, cursisten of anderen mee. Het is bepaald niet nodig, dat de kwaliteit zodanig is dat het niet van een echte vakman te onderscheiden is. Te laten zien wat men bereikt heeft met ijver en enthousiasme en wat nog verbeterd kan worden is voor allen zinvol.

De Romeinse stoel vond zijn bestemming

In een vorig nummer schreven wij over een stoel gemaakt naar Romeins model, die door de NOS gebruikt nu ergens een geschikte plaats moest krijgen. Het museum G.M. Kam te Nijmegen, dat geheel is ingericht op de expositie van Romeinse opgravingen uit de omgeving, was zeer gelukkig deze stoel in bruikleen te ontvangen. Hij is met een kleine toelichting erboven, geplaatst in de ontvangstzaal en dient nu als zetel voor de gastsprekers.

Attentie bij betalingen

Het komt nogal eens voor dat donateurs op de acceptgirokaart niet hun naam vermelden. Uit de handtekening is soms op te maken, wie de betaling doet, maar vaak moet de tenaamstelling bij de bank of giro worden opgevraagd. Dat brengt extra werk en kosten met zich, en daarom vraagt de penningmeester vriendelijk om steeds uw naam en adres op het kaartje te vermelden.

Cursussen

In het komende seizoen zullen er weer op verschillende plaatsen vlechtcursussen gegeven worden. Sommige zijn reeds volgeboekt, doch desondanks noemen we ze hier toch, omdat u als u belangstelling heeft zich dan vast kunt oriënteren terwijl het voor de cursusgevers of instellingen goed is te inventariseren hoeveel verdere belangstellenden er nog zijn.

IJsselstein, Benschop en Wijk bij Duurstede

De heer A.J. Vink zal hier weer cursussen gaan geven. Op het moment van uitkomen van dit bulletin zijn ze in feite reeds aangevangen. In IJsselstein en Benschop op avonden, in Wijk bij Duurstede op zaterdagochtend. Geïnteresseerden kunnen nadere inlichtingen krijgen bij de heer Vink, telefoon 03408-87115.

Delft en Woerden

De heer P. van den Dool zal in Delft wederom een cursus voor gevorderden en beginners geven. Inlichtingen bij het creativiteitscentrum "De Hazelhorst", telefoon 015-132930. In Woerden kan de cursus alleen doorgaan als er nog belangstellenden bijkomen boven het huidige aantal. Inlichtingen bij de heer van den Dool telefoon 01727-7497

Heerde

Arie van 't Hoog geeft zoals al vele jaren in "De Hank" te Heerde weer cursussen op twee avonden in de week. Informatie bij "De Hank", telefoon 05782-3214 of 3266 of 2601.

Huissen bij Arnhem

De heer H. Sluiter, telefoon 085-255207 in Huissen zal als er voldoende gegadigden zijn, graag proberen een cursus te organiseren. Belangstellenden moeten dus maar contact met hem opnemen.

Nederweert

De heer Tillemans uit Weert heeft al enkele jaren cursisten wat van het mandenvlechten geleerd. Ook hij zal als er voldoende belangstelling bestaat, een groepje het vlechten met wisslen willen onderrichten. Een geschikte lokaliteit is

er nog niet, maar zal met behulp van de stichting zeker gevonden worden. Belangstellenden kunnen zich voor verdere informatie richten tot de heer Tillemans, telefoon 04950-24962.

Herdruk van het boekje "De Ronde Mand"

De herdruk van het boekje Het vlechten van ronde tenen manden, geschreven door de heren Westendorp, Tuinzing en Van 't Hoog, zal zeer binnenkort gereed zijn. Hopelijk kunnen de eerste exemplaren op de opendag verspreid worden. Tegen betaling van f 6.50 + f 1.50 portokosten op giro 269572 wordt het U toegezonden.

[illegible]

Omscholingsproject Beek en Donk

In het voorjaar van 1982 bracht een kranteartikel een aantal jongeren in Z.O.-Brabant aan het denken. De titel van het stuk was "Mandenmaker, een uitstervend beroep". Zelf al een tijd werkeloos zijnde, dachten ze dat mandenvlechten misschien iets voor hen was. Ze zochten contact met de "parttime" mandenmaker Raaijmakers in Beek en Donk en vroegen hem of ze bij hem in de leer mochten komen. In overleg met de Stichting Wilg en Mand, het Gewestelijk Arbeidsbureau en de omscholingsbegeleider van het bureau Arbeidsvoorziening uit 's-Hertogenbosch is bekeken of een project tot opleiding van mandenmaker haalbaar was. Na veel besprekingen bleek dat de overheidsinstanties de regels zo konden en wilden toepassen, dat een proef kon starten, en is begin juni van dit jaar de eerste bodem gelegd.

6 jonge mannen die zich uit eigen initiatief tot de mandenmaker hadden gericht werden uit een wat grotere groep geselecteerd. Zij hadden m.a.v.o. of andere vooropleidingen als c.v.-monteur, hovenier, timmerman, loodgieter, en waren al korter of langere tijd in hun beroep werkzaam. Eén trok zich om privé-redenen na enkele weken terug. Nu zitten de vijf dagelijks op de plank en bekwamen zich in het maken van bodems, randen, oren, kimmén en al wat niet meer. Het plan is dat zij (althans voorlopig) met behoud van hun uitkering de kans krijgen het vak goed onder de knie te krijgen. Zij leren het vlechten bij een mandenmaker maar daarnaast oriënteren zij zich ook verder. De conclusies en aanbevelingen van het Rapport Muilenburg betrekken zij in hun gedachtenvorming voor een toekomst en zij oriënteren zich elders bij mandenmakers, niet alleen in Nederland, maar ook in Frankrijk bij de opleiding in Fayl-Billot. Zij laten zich informeren over de teenteelt en vergaren de nodige handelskennis voor het middenstandsdiploma. Zo hopen zij na enige tijd ge-

Hoe het precies moet gaan en/of de ideeën te verwezenlijken zijn is nog niet bekend, maar enthousiasme, moed en goede hoop zijn aanwezig. Wij als stichting hopen dat deze jonge mannen in hun voornemen zullen slagen en dat zij werkelijk goede vakmensen worden die het ambacht mandenvlechten niet alleen kunnen gaan uitoefenen en behouden, met originele toepassingen komen, maar daarnaast ook dit mooie werk overdragen op bijv. enthousiaste hobbyisten waarvan er velen in ons land zijn die geen instructeur kunnen vinden om hen het te leren. C.T.N.

De "Tuindag"

Deze fraaie frisse zaterdag bracht vele bezoekers naar 't museum, waaronder een 20-tal donateurs die richting "Zaanse Buurt" koersten, waarachter op een stukje gras de demonstratie werd gegeven. Hier waren vanaf 10.30 uur tot tegen 5.00 uur Arie van 't Hoog met zijn vrouw, Bertus van Tonge en en Roelof Veenema druk bezig met 't breien van horden. Ook de heer G. van Leeuwen uit Beesd, die dit werk als boer in de Betuwe vroeger veel heeft gedaan, toonde ons niet alleen de fijne, maar ook de grovere werkwijze voor zware horden. We zouden hem onze opperbreier kunnen noemen. Heel hartelijk dank voor uw medewerking, Van Leeuwen!

Om ook anderen tot breien aan te zetten, werden er enkele rijen van 9 verticale stokken op $\pm$ 20 cm afstand gestoken. Eerst beperkte zich dit proberen tot vriend of verwante van de organisatie. Toen echter een meisje van $\pm$ 15 jaar vroeg of ze 't óók eens mocht proberen, volgden er spoedig meer enthousiasten en in de kortste keren waren allerlei mensen aan de gang. Sommigen maakten zéér precies en serieus een hele horde af en vroegen dan of ze hem mee mochten nemen. Zo vertrok er een jongen zittend op een eigen gevlochten horde, gedragen door een paar vrienden.

Niet alle ouders waren gelukkig met een grote gevlochten horde, zodat op 't laatst vele ouders hun kinderen hielpen met 't vlechten van een horde op 5 halve staken i.p.v. 9 hele!

Degenen die geprobeerd hebben een goede horde te breien zijn er wel achter gekomen, dat het lang niet eenvoudig is om de ingeslagen teen keurig gedraaid, breukloos rond de laatste staak te leggen om deze dan weer terug te weven. Het vereist een krachtige greep en een sterke pols.

Tijdens het middaguur streken vele belangstellenden in het gras neer om al kijkende naar de vlechters hun brood op te eten. Tot tegen sluitingstijd bleef er veel belangstelling, ook van buitenlanders. Al bij al een gezellig gebeuren, waar velen plezier aan beleefd hebben. Een gebeuren, dat het herhalen waard is. C.T.N.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

"Uit de taal van het mandenmakersbedrijf in dertien Schelgedorpen"

Dit is titel van het proefschrift waarmee de Belgische student N. Janssens in 1979 zijn academische graad (licentiaat) behaalde aan de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Gent. De VVV Klein-Brabant in St.-Amands was zo vriendelijk ons een exemplaar te schenken. Dat het in dank is ontvangen zal blijken uit dit artikel.

Het 270 pagina's dikke getypte proefschrift geeft zowel een duidelijk als boeiend inzicht in het mandenmakerswereldje bestaande uit deze 13 Schelgedorpen: Bornem, Branst, Castel, Hamme, Hingens, Mariekerke, Ruisbroek, Rupelmonde, St.-Amands, Temse, Waasmunster, Weert en Wintam. Wie de Schelde vanaf Antwerpen zuidelijk opvaart bereikt al vrij snel de eerste plaats (Rupelmonde). De ligging van mandenmakersdorpen langs deze rivier is gemakkelijk verklaarbaar. Het basismateriaal voor de mandenmakers groeide van oudsher op de schorren langs de Schelde en op de drassige "wijmenvelden" (grienden) in de buurt. Het domein van "wijmenkwekers" en "wijmboeren".

Hoewel de vaktaal het voornaamste studie-object was van genoemde auteur behandelt hij meer dan alleen taalkundige aspecten. Zijn proefschrift geeft ook een goede indruk hoe er werd gewerkt en wat er zoal werd gemaakt. Helaas is de verleden tijd "werd" net als in Nederland niet te omzeilen. Ook in België dreigt mandenvlechten een uitgestorven ambacht te worden. Dat maakt het proefschrift in kwestie des te belangrijker. Wie het doorleest komt tot de conclusie, dat de Vlaamse en Nederlandse mandenmakers hun handwerk op overeenkomstige wijze beoefen(d)en. Het vakjargon vormt in feite het meest frappante onderscheid. Om een indruk te geven van zowel overeenkomsten als verschillen citeren wij enkele fragmenten uit het hoofdstuk "Bewerkingen".

Enkele citaten

"Wissen kunnen in de mandenmakerij op drie verschillende manieren worden verwerkt. De mandenmaker kan vlechten met grauwe wissen, buffe wissen of witte wissen" (wissen, wijmen = teen).

Grauwen wissen: "De wissen die ongepeld verwerkt worden, noemt men grauwe of groene wissen. Na het schoven worden ze gedroogd waardoor ze een donkerder kleur krijgen. Deze gedroogde wissen moeten eerst geweekt worden, alvorens de mandenmaker ze kan verwerken".

"Grauwe wissen worden vooral gebruikt voor het maken van zwaar, "bruit" werk: industriemanden, vismanden, manden voor de landbouw."

Buffe wissen: "Vroeger werd het merendeel van het mandewerk gemaakt met buffe wijmen. Deze bruine wijmen bekomt men door grauwe wijmen te koken en ze nadien te ontschorsen. Per schoof worden de grauwe wissen gekookt of afgestookt in een langwerpige koperen kookketel. IJzeren ketels worden ook gebruikt, die zijn goedkoper maar minder duurzaam".

"Net zoals grauwe wissen, moeten ook bruinen wijmen, voor het vlechten geweekt worden. Vele mandenmakers hebben buiten een steenen weekbak waarin kleine weekfels worden ingelegd. Duitse rode en gele wissen moeten ongeveer vijf uur weken, kletters zijn al na drie of vier uur soepel" (kletter = grover soort teen).

"Met buffe wissen wordt vooral fijn werk, fantasiewerk gemaakt: korfjes, zetels, stoelen."

Witte wijmen: "Wissen kunnen ook geschild worden zonder dat men ze eerst hoeft te koken, het resultaat zijn dan witte wissen. Om tot witte wissen te komen moet heel wat voorbereidend werk gebeuren: scheiden, planten, plekken en drogen" (scheiden = sorteren, planten = laten uitlopen in vochtige grond, plekken = schillen).

"Witte wissen worden vooral verwerkt tot wasmanden, boter-, eier-, beenhouwerskorven."

Aangezien vooral de eindprodukten de betekenis van mandenmakers in de samenleving illustreren, geven wij een opsomming van de diverse manden die de heer Janssens de revue laat passeren als resultaat van verschillende vlechtechnieken (vlechten, keperen, sleeuwen en vitsen). Sleeuwen is vlechten met 4 tot 10 wissen tegelijk. Vitsen gebeurt met 2 wissen, waarvan de ene voor de staak wordt gelegd en de andere erachter. Keperen betreft het maken van de bovenste rand van een mand.

Grauwe manden:

Visserijmanden: vismand, gaarmand (verzamelmand voor gevangen vis), garnaalmand, haringmand, hot (draagkorf), palinghouder, pladijsmand (mand met 4 oren), sproutmand.

Manden voor de landbouw: aardappelmand, geitenmandje (muilkorfje), havermand, kafmand, pulpmand, varkensmand.

Industriemanden: drafmand (voor brouwerijen), grintmand, ijzermand, koolmand, vetmand (voor slachterijen), wijnmand.

Voor huishoudelijk gebruik: patatschilmandje, treuzel (voor het zeven van verbrande kolen).

Buffe manden:

Bakkersmand, broodmandje, duivenkevie, hondenmand, kippenmand, koffer, loopmand (voor kinderen), naaimand, schenkmant, verzendingskeef, wan (voor 't schudden van koren), witloofmand, worstenmand, zift (ronde fruitmand).

Witte manden:

Kaasmand, linnenmand, wasmand.

Korven:

Aardbeienkorf, aspergekorf, beenhouwerskorf, bloemenkorf, boteren eierkorf, fruitkorf, kersenkorf, kindskorf (voor babykleertjes), kippenkorf, marktkorf, notenkorf, palingkorf, sluitkorf (mand met deksel), spieringkorf, zaaikorf (voor de zaaier).

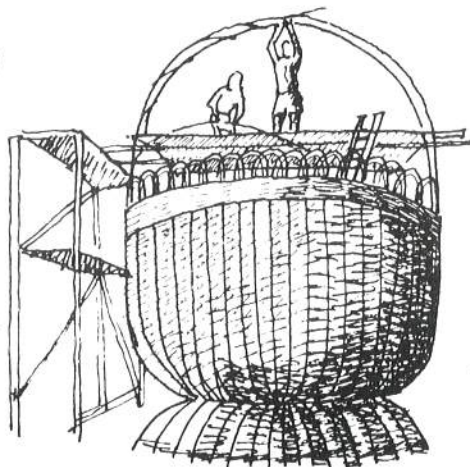
Deze opsomming illustreert de veelzijdigheid van de mandenmakers daar in die kleine dorpjes langs de Schelde. 't Waren eeuwenlang onmisbare vakmensen tot hun mooie taal werd overwoekerd door lelijke begrippen als computerisering, wegwerpverpakking, efficiëncy, procestechnologie, massaproductie, innovatiesubsidie, enz. Die woorden bleken veel schadelijker te zijn dan de wijmenvliegen, de wilgenkevers, de snuitkevers en de kankerkes in de wijmenbossen. Ze waren dodelijk.

J.O.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

De grootste mand van de wereld? In de Daily Mirror van 20 augustus 1982 stond een foto van waarschijnlijk de grootste mand die ooit in de wereld gemaakt werd. De mand was 500 kg zwaar, 6 m hoog en 4,5 m doorsnee en was gemaakt door twee mandenmakers uit Michelau (West-Duitsland) die er 11 mijl (20 km) rotan voor nodig hadden. Het was een opdracht van een meubelzaak. (Overgenomen uit het contactblad van de Engelse Basketmakers Association).

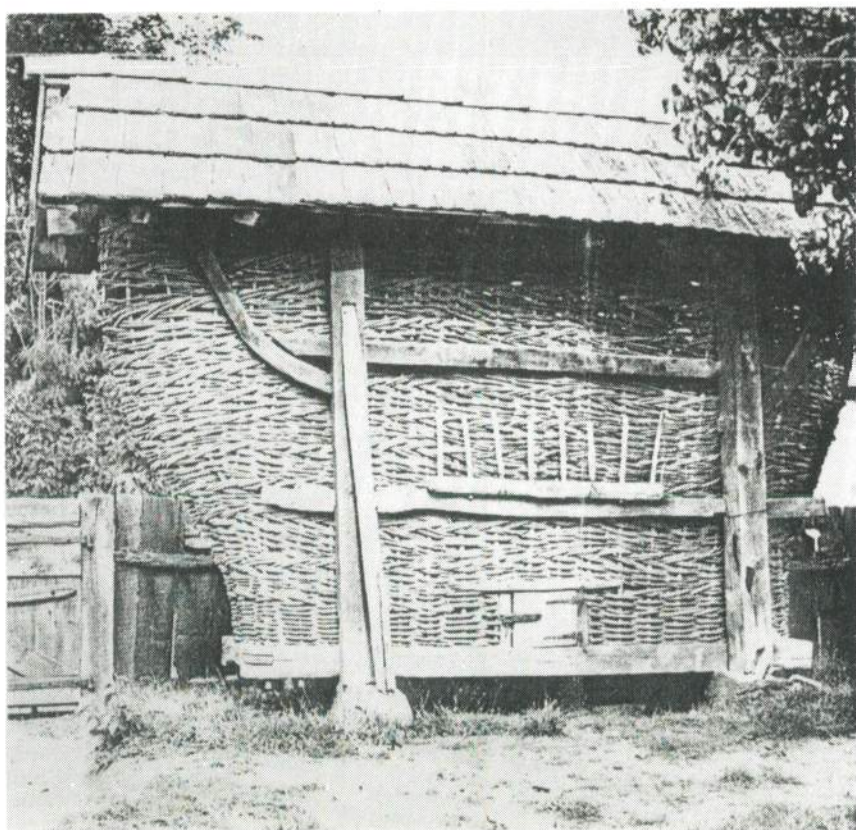
C.T.N.

Een Hongaarse mand

Op bijgaande afbeelding, toegezonden door Puck Claes, een Belgische donateur van onze stichting, is een stapelplaats voor appeltjes te zien. Er werd de volgende toelichting bij gegeven: "Deze stapelplaatsen zijn nu nog herhaaldelijk in Hongarije te vinden. Zoals te zien is, is deze stapelplaats vrij ondiep, hooguit een halve meter en zijn de wanden redelijk groot, soms tot 5 m hoog.

De appeltjes worden erin opgestapeld en gedroogd doordat de wind vrij spel heeft door de gevlochten zijwanden. Het vlechtwerk is dus doelbewust los gehouden. Dit drogen gaat in Hongarije heel goed want het is op de Hongaarse hoogvlaktes erg winderig en droog ook! Let op de vlechttechniek van horizontale tressen. De grote mand wordt ondersteund door een houten staketsel en heeft een ruim overkragend dak. Dit is fraai vlechtwerk met klasse!

Het aardappelmandje

"Schil jij even de aardappelen? We eten vanavond stampopot raapstelen"...

Even later zat ik weer met dat kleine onverwoestbare vlechtwerk op mijn knieën. Een van de huwelijkscadeaus van vader. Ook het poetsmandje en een prullenmandje had hij speciaal voor onze trouwdag vervaardigd. Alweer 33 jaar geleden. Zo lang al? Dat zou je aan dit aardappelmandje niet zeggen. Nog geen ouderdomsverschijnselen te bespeuren. Vakwerk van geschilde wilgeteen. "Is dat niet te klein", had vader verwonderd gevraagd toen ik met twee handen het gewenste formaat omkaderde. Thuis waren wij altijd grote aardappeleters geweest. Er werd elke dag vijf kilo geschild voor zes personen en alle eigenheimers of roodsterren gingen altijd schoon op. Vooral vader kon er zichtbaar van genieten. Mandenmaken maakt hongerig, dat was aan tafel goed te zien.

Hoeveel manden zou hij in totaal hebben gevlochten? Domme vraag eigenlijk. Want vader hield geen produktiecijfers bij, laat staan een complete administratie. Tot grote ergenis van de belastingdienst. Ieder jaar weer was er geduvel over het niet insturen van het aangiftebiljet en over de onvolledigheid van het ingestuurde na het maximum aantal aanmaningen. Voor die rompslomp had de belastingplichtige in kwestie trouwens geen tijd. "Zes dagen zult gij arbeiden en de zevende dag zult gij de Heer dienen" was een gebod dat hem meer inspireerde dan welke dwangbevelen ook. Bovendien was het van een kikker in schraal water moeilijk veren te plukken. Vaders werkdagen begonnen vaak al om vier uur 's morgens. Spoedopdrachten zetten hem dikwijls onder druk. "Die veertig zalmmanden moeten volgende week maandag wel klaar zijn, Ooms!" En dan ging de zwoeger maar door tot bedtijd toe. Gelukkig was zijn gestel net zo ijzersterk als al wat hij fabriceerde: tomatenmanden, kersenmandjes, aardappelmanden, bakkersmanden, slagersmanden, wasmanden, boodschappenmandjes, hondemanden, eendenkooien en wat al niet meer. En daar tussen door moest brandhout voor de werkplaatskachel uit de Maas worden opgevist en hout worden gehakt voor het kolenfornuis thuis. De duivel heeft dan ook nooit een oorkussen kunnen vinden in mijn vaders mandenmakerij.

Het enige transportmiddel was een verweerde fiets met voorop - hoe kan het anders - een mand. Muurvast aan het stuur bevestigd met zeer willige teen. In de mand lag altijd de grote voetpomp en wat plakspul voor onderweg. Hij heeft wat staan repareren langs zijn expeditieroutes van Kralingseveer naar Nieuwerkerk, Bleiswijk, Berkel, Waddinxveen, Zevenbergsehoek en verder. Weer of geen weer.

